

УДК 330.347

І. С. Степанова,
аспірант, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЯК РЕЗУЛЬТАТ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

I. Stepanova,
post-graduate, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnitca

THE FUNCTIONING OF A FREE TRADE ZONE BETWEEN UKRAINE AND THE EU AS A RESULT OF THE INTENSIFICATION OF INTEGRATION PROCESSES

Окреслено основні моменти функціонування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Обґрунтовано тенденції змін експорту та імпорту української продукції після відкриття європейського ринку. Визначено, що асиметричне введення торговельних заходів з боку Європи, щодо відкриття ринків ЄС для українських товарів, стало суттєвим поштовхом національній економіці й забезпечило можливість прибутків та заощаджень вітчизняним виробникам і експортерам.

The basic moments of functioning free trade zone between Ukraine and the European Union is outlined. Trends of exports and imports of Ukrainian products after the opening of the European market are ground. Defined that asymmetrical introduction of trade measures by Europe to open EU markets to Ukrainian goods was significant impetus to the national economy and provided an opportunity gains and savings to domestic producers and exporters.

Ключові слова: зона вільної торгівлі, інтеграційні процеси, експорт, імпорт, торговельні преференції, національна економіка.

Key words: Free trade zone, integration processes, export, import, trade preferences, national economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Глобальні зміни у розвитку світової економіки тісно пов'язані з динамічним зростанням попиту в багатьох країнах світу на високоякісну натуральну продукцію органічного агропромисловництва. Світова та внутрішня кризи, які переживає Україна, не тільки не зменшили актуальність теоретичних та практичних проблем, пов'язаних з європейською інтеграцією, але, навпаки, стимулювали увагу дослідників до організаційних, економічних і правових проблем удосконалення механізму розвитку національної економіки в умовах інтеграційних процесів. На сьогодні стан господарства України можна охарактеризувати як складний, недостатньо конкретизованим є місце і роль національної економіки в системі світового господарства, незважаючи на активний європейський вектор.

В умовах кризової ситуації в системі європейської й світової безпеки, а також кризи європростору, дослідження механізмів розвитку

саме національної економіки в сучасних реаліях інтеграційних процесів є вкрай актуальними. Одним з таких сучасних механізмів є функціонування зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС. Науковий інтерес викликають сучасний стан національного господарства та його "реакція" на відкриття ринків ЄС для українських товарів, а також перспективи подальшої інтеграції.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ І ПУБЛІКАЦІЙ

Фундаментальними дослідженнями проблем розвитку національної економіки під впливом інтеграції та глобалізації є праці багатьох науковців як зарубіжних, так і вітчизняних. Варто виділити дослідження Дж. Стігліца, Дж. Сороса, Дж. Сакса, У. Бека, О. Білоруса, В. Гейця, М. Делягіна, С. Єрохіна, В. Іноземцева, Я. Жаліло, Л. Масловської, Б. Одягайла, С. Сонько, І. Сторонянської, Л. Федулової, А. Філіпенка, Ю. Шишкова, Ю. Яковця та багатьох ін., де значну увагу приділено питанням сучасних інтеграційних процесів, економічним детермінантам її розвитку в інтеграційних умо-

вах, досліджено вплив процесів глобалізації та інтеграції на господарські системи, зовнішню торгівлю, цілісність й розвиток національної економіки.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Недивлячись на значну кількість опрацьованих наукових питань, присвячених аналізу національної економіки, внутрішньо- та зовнішньоекономічній діяльності України, багато аспектів розвитку і до нині залишилися недостатньо дослідженими та невіршеними навіть в теоретичному плані. Особливо відчутною є нестача комплексних економічних розробок направлених на проблеми та перспективи розвитку нашої країни в умовах інтеграції до Європейського Союзу, дослідження тенденцій і наслідків поєднання національних та міжнародних інтересів. Так, потребують більш глибокої теоретичної розробки питання торговельно-економічного співробітництва України та Європи, науковий інтерес становлять результати відкриття європейського ринку для України і перспективи повноцінного функціонування ЗВТ з ЄС.

Зазначені обставини дозволяють окреслити мету даної роботи: наукове обґрунтування торговельно-економічного співробітництва України та Європи й аналіз функціонування поглибленої ЗВТ з ЄС, а також виконання головного завдання: окреслити реалії та подальші перспективи повноцінного функціонування зони вільної торгівлі з огляду на сучасні тенденції розвитку економіки України та Європи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інтеграція економіки України потребує подальшого удосконалення системи регулювання аграрного сектору, який повинен забезпечувати безперервність процесу відтворення продуктивності сільського господарства, стабільність сільськогосподарського виробництва та доходів сільгоспвиробників, а також сприяти забезпеченню продовольчої безпеки держави.

Вагомим кроком Європи в бік нашої держави стало одностороннє відкриття європейського ринку для України через отримання торговельних преференційних заходів з боку Європейського союзу з огляду на політику диверсифікації ринків і стимулювання постачання продукції українського виробництва в країни-члени ЄС. Європейським Союзом було введено преференції заради стимулювання української економіки, згідно з якими ЄС не стягуватиме мита з українського експорту, в той час як

європейські товари експортувалися в Україну за старими митами.

Одностороннє відкриття ринків ЄС, що почало функціонувати з травня 2014 р., зумовило скасування (або зменшення) тарифів з експорту промислових товарів та сільськогосподарської продукції України. Завдяки отриманим можливостям односторонньої вільної торгівлі український бізнес спромігся збільшити експорт до ЄС на 25% у доларовому еквіваленті. Сільське господарство та промисловість із переробки сільгосппродукції України отримали найбільше зиску від впровадження асиметричних преференцій з боку ЄС, які подовжено для України до 31 грудня 2015 року [9].

Впровадження поглибленої ЗВТ з ЄС впливає, в першу чергу, на стан бюджетних надходжень, політику квот, а також на реформування та модернізацію вітчизняних підприємств, які мають використати період відтермінування для підвищення своєї конкурентоспроможності.

Підписання частини угоди про асоціацію (УА) з ЄС стало першим кроком до повноправного членства України в ЄС. Крім того, підписана частина УА стосується найбільш важливих аспектів, насамперед співпраці у сфері безпеки та оборони [1]. У 2014 р. Європарламент підтримав пропозицію щодо зниження митних зборів для українського імпорту.

Зрештою, одностороннє відкриття ринків запрацювало у травні 2014 р. та скасувало 94,7% тарифів ЄС, що стягувалися з імпорту промислових товарів із України [3]. Також зменшилися тарифи на решту промислових товарів. Окрім того, заходом передбачено скасування тарифів на понад 80% експорту української сільськогосподарської продукції [4]. Водночас ЄС обмежує кількість "чутливої" продукції — зокрема, зернових, свинини, яловичини, курятини та обробленої харчової продукції, — які можуть імпортуватися з нульовою ставкою мита, щоб не завдавати шкоди інтересам виробників цієї продукції з ЄС.

Торговельні "преференційні" заходи з боку ЄС не зобов'язують Україну симетрично скасовувати свої власні митні збори на імпорт з ЄС. Однак вони не передбачають їхнє підняття. Крім того, імпорт з України повинен відповідати правилам ЄС щодо маркування походження товару. У такий спосіб українська влада повинна буде гарантувати, що товари з інших країн, замасковані під українські, не потраплять до ЄС через територію України [1].

Застосування одностороннього торговельного заходу мало тривати до листопада 2014 р.,

Таблиця 1. Обсяги експорту з України до ЄС та країн Митного союзу

Країна	Обсяги експорту, млн дол. США				Зміна, %
	V-VI 2013 р.	V-VI 2014 р.	I-IV 2013 р.	I-IV 2014 р.	
Росія	2561	1969	5002	3737	-23,1
Білорусь	310	304	695	498	-1,9
Казахстан	346	214	757	310	-38,2
Європейський Союз	2348	2935	5960	6522	25,0

Джерело: побудовано за даними [8].

або до набуття чинності УА (разом із глибокою і всеосяжною ЗВТ та двосторонньою лібералізацією торгівлі). Наразі доступні помісячні дані першого півріччя 2014 року. В цей період ще не було повномасштабних військових дій на Донбасі. Таким чином, лише за два перших місяці дії односторонньої вільної торгівлі, не маючи довгострокових контрактів з європейськими партнерами і не підготувавшись як слід до нових можливостей, український бізнес зміг наростити експорт до ЄС на 25% у доларовому еквіваленті [5], як видно з таблиці 1.

Це означає, що в гривнях експорт до ЄС виріс приблизно вдвічі порівняно з 2013 р. При цьому дуже важливим є зростання експорту в ЄС до лібералізації митного режиму (тобто у травні та червні 2014 р.) в порівнянні з експортом січні — квітні 2014 р., тобто в період, коли європейські мита ще діяли. Отже, односторонні торговельні преференції мають реальний позитивний вплив на економіку України. Зовнішня торгівля України з країнами ЄС за досліджуваний період представлена на рисунку 1.

У 2011—2013 роках найбільший обсяг торгівлі українськими товарами припадав на країни СНД — 36% щорічно. Наступними тор-

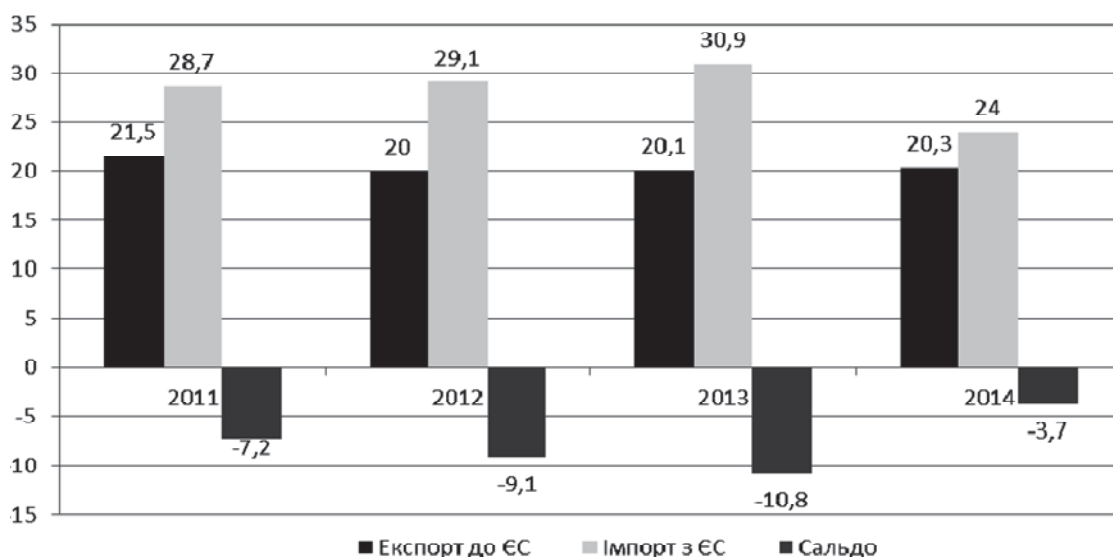
гівельними партнерами були країни ЄС — 31% та Азії — 23%.

У 2014 році товарообіг України перерозподілився. Перше місце посіли країни Євросоюзу — 35,5%. На другому місці з 29% — країни СНД. Частка країн Азії — 24%.

У 2014 р. Євросоюз став головним торговельним партнером України. Обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС склався в обсязі 44 297,4 млн дол. США або 35,8% від загального обсягу торгівлі України. Експорт товарів та послуг до країн ЄС за згаданий період становить 20 302,1 млн дол. США або 31,8% від загального обсягу експорту товарів та послуг України. В свою чергу, обсяг імпорту з країн ЄС сформувався у обсязі 23 995,3 млн дол. США або 40,0% від загального обсягу імпорту в Україну [10].

У двосторонній торгівлі між Україною та Євросоюзом залишається негативне сальдо, яке зменшилось у порівнянні з 2013 роком на 7 117,4 млн дол. США та становило 3 693,2 млн дол. США (табл. 2).

З боку держав-членів ЄС основними торговельними партнерами країни у 2014 р. стали ФРН (17,9%), Польща (13,5%), Італія (9,3%), Угорщина (7,0%), Великобританія (5,8%), Нідерланди (5,1%). Основна частка українського експорту припадала на Польщу (13,6%), Італію (12,7%), ФРН (10,2%), Угорщину (7,7%), Нідерланди (6,8%), Великобританію (5,9%). Поряд з цим, найбільше товарів і послуг імпор-

Рис. 1. Зовнішня торгівля України з країнами ЄС товарами та послугами в 2011—2014 роках (млрд дол.)

Джерело: побудовано автором за даними ДСС України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).

товано з Німеччини (24,3%), Польщі (13,4%), Італії (6,5%), Угорщини (6,4%), Франції (5,8%) та Великобританії (5,7%) [10].

Євросоюз є єдиним міжнародним торговельним партнером України, де у минулому році зафіксовані позитивні тенденції зростання експорту. Поряд з цим, в усіх інших сегментах, як за торговельними потоками, так і за географічним виміром, спостерігаються від'ємні показники.

У той же час, некоректно говорити, що позитивні зміни у торгівлі з ЄС відбулися виключно через скасування мит. Можна стверджувати, що девальвація гривні (що суттєво підвищує конкурентоздатність української продукції), ефект російських торговельних обмежень та відновлення європейської бізнес-активності в країнах також позитивно вплинули на зміни у торгівлі з ЄС. Динаміка зростання експорту з України до ЄС не є однорідною. Так, найбільш відчутно в 2014 р. скоротився експорт з України до Ірландії, Хорватії, Португалії, Естонії та Словаччини. Деякі європейські країни зменшили закупівлю українських товарів. Однак якщо порівнювати із зростанням торгівлі з іншими державами, то це падіння здаватиметься незначним. Найбільше зріс експорт до Латвії, Бельгії, Великої Британії, Литви та Нідерландів. Причому латвійський імпорт з України показав неймовірну динаміку — зріс більше ніж удвічі.

Загалом зазначимо, що з боку держав-членів ЄС основними торговельними партнерами України у 2013, 2014 та на початку 2015 р. у торгівлі товарами стали: ФРН (18,3%), Польща (15,0%), Італія (10,4%), Угорщина (7,8%), Нідерланди (4,9%), Франція (4,7%), Іспанія (4,7%) [10].

Основна частка українського експорту товарів припадала на Польщу (15,6%), Італію (14,5%), ФРН (9,4%), Угорщину (8,9%), Іспанію (6,9%) та Нідерланди (6,5%). Поряд з цим, найбільша кількість товарів ЄС ввезена (імпорт) на територію держави з Німеччини (25,2%),

Таблиця 2. Зовнішня торгівля товарами та послугами України з ЄС у 2013—2014 рр. (млн дол. США)

	2014 рік	2013 рік	2014/2013	
			млн дол. США	%
ЗТ всього по Україні	123 897,3	158 178,9	-34 281,6	78,3
ЗТ з ЄС	44 297,4	51 128,6	-6 831,2	86,6
Питома вага у загальному обсязі	35,8%	32,3%		
Експорт всього з України	63 890,5	74 832,3	-10 941,8	85,4
Експорт до ЄС	20 302,1	20 159,0	143,1	100,7
Питома вага у загальному обсязі	31,8%	26,9%		
Імпорт всього до України	60 006,8	83 346,6	-23 339,8	72,0
Імпорт з ЄС	23 995,3	30 969,6	-6 974,3	77,5
Питома вага у загальному обсязі	40,0%	37,2%		
Сальдо всього по Україні	+3 883,7	-8 514,3	12 398,0	
Сальдо з ЄС	-3 693,2	-10 810,6	7 117,4	

Джерело: побудовано автором за даними представництва України при Європейському союзі [11].

Польщі (14,6%), Італії (7,2%), Угорщини (7,0%) та Франції (6,0%). Основні товарні групи українського експорту до ЄС у 2014 р. представлено в таблиці 3.

Питома вага зазначених товарів у загальному обсязі експорту України до держав-членів ЄС за звітний період склала 64,0% або 10878,0 млн дол. США. Так, найбільшої вигоди від односторонніх преференцій ЄС отримало українське сільське господарство, а також промисловість із переробки сільгосппродукції. Зокрема, експорт продукції тваринництва зріс більше ніж на 150%, овочів та продукції рослинництва — більше ніж на 100%.

Окрім того, приблизно на 25% збільшився експорт металу та сталі — ключової продукції для підприємств промислових регіонів України. Експорт машинобудівної продукції також підвищився. Водночас експорт руди та неорганічної хімічної продукції суттєво впав. Слід окремо наголосити на тому, що найбільшого зиску від відкриття європейських ринків отримали підприємства лівобережної України.

Водночас режим автономних торговельних преференцій, запроваджений ЄС не мав суттєвого впливу на номенклатуру українського експорту до Євросоюзу. Структура імпорту європейських товарів до України представлена у табл. 4. Питома вага товарів у загальному обсязі імпорту з держав-членів ЄС за звітний період склала 60,4% або 12707,7 млн дол. США.

Таблиця 3. Основні товарні групи українського експорту до ЄС у 2014 р.

Назва	Обсяги експорту (млн дол. США)			2014 / 2011, %	Частка у торгівлі з ЄС, %	
	2011 рік	2013 рік	2014 рік		2013 рік	2014 рік
Чорні метали	3002,1	4061,0	3891,4	95,8	24,5	22,9
Зернові культури	15482,1	1719,3	1805,4	105,0	10,4	10,6
Електричні машини і устаткування	904,5	1492,2	1649,7	110,6	9,0	9,7
Руди, шлаки та зола	1694,1	1714,9	1582,1	92,3	10,3	9,3
Енергетичні матеріали	1024,5	1047,3	1030,4	98,4	6,3	6,1
Насіння і плоди олійних рослин	1087,8	1247,6	919,0	73,7	7,5	5,4

Джерело: побудовано автором за даними представництва України при Європейському союзі [11].

Таблиця 4. Основні товарні групи українського імпорту з країн ЄС

Назва	Обсяги експорту (млн дол. США)		2014 / 2011,%	Частка у торгівлі з ЄС,%	
	2013 рік	2014 рік		2013 рік	2014 рік
Енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки	3 012,5	3 790,1	125,8	11,3	18,0
Котли, машини, апарати і механічні пристрої	3 350,7	2 277,4	68,0	12,5	10,8
Фармацевтична продукція	2315,5	1 826,2	78,9	8,7	8,7
Полімерні матеріали, пластмаси	1 777,2	1 468,1	82,6	6,6	7,0
Електричні машини і устаткування	1 766,4	1 403,2	79,4	6,6	6,7
Наземні транспортні засоби, крім залізничних	2 754,2	1 198,8	43,5	10,3	5,7
Папір та картон	1 138,3	743,9	65,4	4,3	3,5

Джерело: побудовано автором за даними представництва України при Європейському союзі [11].

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2014 році склався в обсязі 6834,7 млн дол. США або 40,3% від загального обсягу торгівлі послугами України.

Експорт послуг до країн ЄС за згаданий період становить 3889,0 млн дол. США або 34,5% від загального обсягу постачання українських послуг. В свою чергу, обсяг імпорту послуг з країн ЄС за згаданий період сформувався у розмірі 2945,8 млн дол. США або 51,9% від загального імпорту послуг в Україну.

Отже, результати експорту України за досліджуваний період (2011—2014 рр.) наступні:

— у 2011 р. експорт України до Росії склав 2,6 млрд дол. США в порівнянні з 2,3 млрд дол. в ЄС;

— у 2014 р. експорт України в Росію знизився до 2,0 млрд дол. США в порівнянні зі збільшенням на 2,9 млрд дол. США в ЄС;

— збільшення вітчизняного експорту на ринок ЄС (587 млн дол. США) майже компенсувало падіння на російському ринку (592 млн дол. США) [3].

Варто зазначити, що неоднорідна динаміка експорту пов'язана з тим, що не всі вітчизняні товаровиробники виявилися достатньо скоординованими для нових викликів і можливостей. Адже стабільний позитивний ефект від обнуління європейських мит матиме місце згодом, оскільки український бізнес ще має знайти нових партнерів у ЄС та підписати нові угоди.

ЄС погодився продовжити односторонні преференції для України до 31 грудня 2015 року. Відповідно, УА в частині ЗВТ не буде застосовуватися до того часу. Це рішення стало результатом тристоронньої наради на рівні міністрів ЄС, України та Росії, що були націлені на вирішенні торгових запитів Росії відносно нібито негативного впливу поглибленої ЗВТ України з ЄС на російську економіку.

ВИСНОВКИ

Отже, виходячи із нових домовленостей, можна визначити наступні ключові моменти,

що стосуються майбутньої поглибленої ЗВТ України з ЄС:

— синхронна ратифікація УА підтверджує неможливість змін тексту угоди та є передумовою для будь-яких тимчасових поступок;

— завдяки подовженню дії автономних торговельних преференцій, ринок ЄС залишається відкритим для України до 31 грудня 2015 р., забезпечуючи українським експортерам вільний доступ на ринки для більшості продукції;

— український бізнес отримав додатковий час для підвищення конкурентоспроможності, проте девальвація гривні вже зумовила захист внутрішнього ринку порівняно із затримкою поступової ліквідації імпорتنих мит (середній рівень яких становить майже 4%);

— Росія зобов'язалася приєднатися до ЗВТ в рамках Союзу незалежних держав, що на певний час може знизити ризик відміни безмитного режиму для українського експорту до Росії, хоча нетарифні бар'єри завжди були основними торговими перешкодами в експорті до Росії [7];

— основними ризиками виступають відстрочки реформ, адже головною особливістю УА є гармонізація українського законодавства із законодавством ЄС;

— продовження тристоронніх переговорів дають додатковий термін Росії, щодо вимагання подальших поступок і затримки в реалізації УА, що може впливати політичну ситуацію в Україні;

— військові дії на Сході України підживляють надії на розвиток та зростання міжнародної співпраці України, а отже покращення її досить важкого внутрішнього становища.

Асиметричне введення торговельних заходів з боку Європи щодо відкриття ринків ЄС для українських товарів, варто розглядати як суттєвий поштовх економіці України, що має заощадити вітчизняним виробникам і експортерам до 500 млн євро на рік. Результати торгівлі з ЄС за 2014 р. підтверджують відчутний позитивний

ефект від скасування мит в односторонньому порядку. Хоча в економічному плані затримка Україною, власне, реалізації Угоди про асоціацію з ЄС може мати сповільнений позитивний ефект для підірваної вітчизняної економіки. В той же час, політичні наслідки важче інтерпретувати, адже бракує повної інформації про результати переговорів.

Література:

1. Закон України. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>

2. Вільна торгівля з ЄС. Почати не можна відкласти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2014/09/23/7026239/>

3. Верховна Рада підтвердила курс України на євроінтеграцію [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/news/262215.html?print>

4. Економічна складова Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління. — К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2013. — 127 с.

5. Мартусенко І.В., Погріщук Б.В. Регіональна економіка: підручник / І.В. Мартусенко, Б.В. Погріщук. — Тернопіль: Крок, 2015. — 650 с.

6. Мартусенко І.В. Збереження суверенного статусу України в умовах сучасних глобалізаційних процесів / І.В. Мартусенко [Електронний ресурс] // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — № 8. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-8-2015.pdf>

7. Регіональне співробітництво між Україною та ЄС // Офіційний веб-сайт МЗСУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/European-infgration/eu-regional-cooperation>

8. Сібекіна А.Ю. Результати одностороннього відкриття європейського ринку для України та перспективи повноцінного функціонування поглибленої ЗВТ з ЄС / А.Ю. Сібекіна // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — Випуск 122. — Ч. II. — 2014. — С. 156—163.

9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з

атомної енергії / Відносини Україна — ЄС. — Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine " On ratification of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (Accessed 20 Dec 2015).

2. Yevropejs'ka pravda (2014), "Free trade with the EU. Start can not be postponed", available at: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2014/09/23/7026239/> (Accessed 20 Dec 2015).

3. Inna, Z. (2014), "Parliament confirmed Ukraine's course towards European integration", available at: <http://eu.prostir.ua/news/262215.html?print.-13.03.2014> (Accessed 20 Dec 2015).

4. Instytut ekonomichnykh doslidzhen' ta politychnykh konsul'tatsij (2013), Ekonomichna skladova Uhody pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: naslidky dlia biznesu, naseleння ta derzhavnoho upravlinnia [The economic component of the Association Agreement between Ukraine and the EU: implications for business, people and state administration], Instytut ekonomichnykh doslidzhen' ta politychnykh konsul'tatsij, Kyiv, Ukraine.

5. Martusenko, I.V. and Pohrischuk, B.V. (2015), Rehional'na ekonomika [Regional economy], Krok, Ternopil, Ukraine.

6. Martusenko, I.V. (2015), "Saving the sovereign status of Ukraine in modern globalization processes", Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky, vol. 8, available at: <http://global-national.in.ua/issue-8-2015.pdf> (Accessed 20 Dec 2015).

7. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2015), "Regional cooperation between Ukraine and the EU", available at: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/European-infgration/eu-regional-cooperation> (Accessed 20 Dec 2015).

8. Sibekina, A.Yu. (2014), "Results of unilateral opening of the European market for Ukraine and prospects for the full operation of deep FTA with EU", Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn, vol. 122, pp. 156—163.

9. State Statistics Service of Ukraine (2015), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 Dec 2015).

10. Mission of Ukraine to the European Union (2015), "Ukraine-EU trade in 2014", available at: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade> (Accessed 20 Dec 2015).

Стаття надійшла до редакції 24.12.2015 р.